

УДК 351.853

DOI <https://doi.org/10.32782/2415-8151.2024.32.3>

ПРОБЛЕМИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ТА ОЗНАКУВАННЯ АРХІТЕКТУРНО-МІСТОБУДІВНОЇ СПАДЩИНИ В СУЧАСНОМУ МІСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Гайдар Володимир Григорович¹, Лукомська Зоряна Володимирівна²

¹аспірант кафедри архітектури та реставрації
Національного університету "Львівська політехніка",
Львів, Україна,

e-mail: vggart@gmail.com, orcid: 0000-0002-1652-8104

²доктор архітектури, професор,
професор кафедри архітектури та містобудування
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу,
Івано-Франківськ, Україна,

e-mail: sorianalukomska@gmail.com, orcid: 0000-0002-8769-1830

Анотація. У статті розглянуто проблему ідентифікації та ознакування об'єктів архітектурно-містобудівної спадщини України у сучасному середовищі. На даний час значна частина історичних архітектурних об'єктів та містобудівних комплексів, які є цінним та унікальним надбанням всього народу – невідомі суспільству, не досліджені, стан їх збереженості є критичним або вони тільки частково збережені. Найчастіше у середовищі історичних населених пунктів відсутня легкодоступна та достовірна інформація про об'єкти архітектурно-містобудівної спадщини, маркування зон охорони та історичних ареалів. Можливість просторово-часової середовищної ідентифікації частково збережених об'єктів, самостійно, без сторонньої допомоги, є практично не можливою. Тому необхідним є проведення заходів із збереження та охорони цінних історичних архітектурних та містобудівних комплексів, а також їх ознакування за допомогою комплексу заходів.

Поняття «ознакування» об'єктів архітектурно-містобудівної спадщини на даний час в Україні є малодослідженим, термін «ознакування» не отримав до тепер в пам'яткоохоронному законодавстві належного визначення та обґрунтування, тому є потреба в спеціальному його дослідженні та розробленні методики підбору засобів та способів комплексного ознакування пам'яток архітектури та містобудування.

У дослідженні пропонуємо впроваджувати в просторі українських історичних міст дворівневу "Ідентифікацію об'єктів архітектурно-містобудівної спадщини": Історично-часову ідентифікацію, Візуально-просторову та Містобудівну ідентифікацію. Нами запропоновано проведення

охоронного ознакування, інформаційно-середовищного ознакування на базі попереднього проведення ідентифікації на основі історичних описових, картографічних, іконографічних та ін. досліджень.

Мета. Мета статті полягає у визначенні актуального питання ідентифікації та ознакування втраченої та частково втраченої архітектурно-містобудівної спадщини у середовищі українських населених пунктів.

Методологія. У дослідженні використано загальнонаукові методи, притаманні історико-архітектурним дослідженням цінної історичної архітектури, історичних міст: аналіз літературних та архівних джерел, натурні дослідження і фіксації, аналіз історичних картографічних та іконографічних матеріалів. Використано також порівняльно-історичний підхід, принцип об'єктивності і системності, а також інтердисциплінарний підхід який обумовлений комплексним характером роботи.

Результати. Нами запропоновано впроваджувати в просторі українських історичних міст дворівневу "Ідентифікацію об'єктів архітектурно-містобудівної спадщини", яка включає історично-часову ідентифікацію, візуально-просторову та містобудівну ідентифікацію.

Наукова новизна. Розкрито проблему представлення цінності частково втрачених пам'яток архітектури та містобудування в українських містах, селах та інших просторах. Вперше розглянуто поняття «ознакування», засоби та способи ознакування об'єктів архітектурно-містобудівної спадщини, запропоновано двоетапний підхід до ознакування об'єктів архітектурно-містобудівної спадщини з прив'язкою до окремих їх типів, ціннісних, середовищних та інших характеристик. Запропоновано використання неінвазивного та віртуального ознакування для розкриття цінності та представлення у просторі населених пунктів частково втрачених пам'яток архітектури та містобудування.

Ключові слова: ідентифікація, ознакування, архітектурна спадщина, містобудівна спадщина, збереження, охорона.

ВСТУП

Архітектурно-містобудівна спадщина України представлена цінними археологічними, містобудівними, архітектурними, ландшафтними, монументальними об'єктами та комплексами. Стан збереженості цих об'єктів є різним – від повноцінних функціональних елементів містобудівної системи, ревіталізованих об'єктів, максимально збережених та реставрованих, до руїн та недосліджених археологічних зон [1; 17]. Можливість просторово-часової середовищної ідентифікації частково збережених об'єктів, самостійно, без сторонньої допомоги, є практично не можливою. А, у переважній більшості ознакування таких об'єктів архітектурно-містобудівної спадщини або повністю відсутнє, або поодинокі, індивідуальне, несистемне, вузько орієнтоване без комплексного розкриття цінності об'єкта в контексті історичного середовища. Проблема посилюється на фоні інформаційного безладу спричиненого появою масиву невідповідних даних у відкритому доступі. В чинному пам'яткоохоронному законодавстві відсутні вимоги щодо обов'язковості здійснення заходів з ознакування об'єктів архітектурно-містобудівної спадщини, відсутні вимоги, щодо способів і засобів ознакування, обсягів і форматів інформаційних даних для їх наповнення та необхідності їх періодичного оновлення. Така ситуація спричинила не поодинокі випадки втручання в автентичну складову цінних історичних архітектурних об'єктів

та містобудівних комплексів, їх спотворення, або повне знищення, руйнівне втручання в історичний ландшафт, силует чи ансамбль. Також часто відбувається виготовлення містобудівної та пам'яткоохоронної документації з грубими порушеннями, на догоду суто комерційним інтересам зацікавлених осіб.

АНАЛІЗ ПОПЕРЕДНІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Аналіз літератури та джерел за темою дослідження показує, що проблематика ознакування об'єктів архітектурно-містобудівної спадщини України не є висвітлена у архітектурній науковій літературі. Більшість наукових праць, які присвячені дослідженню представлення цінної історичної архітектури та містобудівних комплексів та ансамблів, не торкаються проблеми розкриття та демонстрації особливостей та унікальних рис об'єктів, не спрямовані на представлення етапів розвитку об'єктів, не розкривають взаємозв'язку між історичною спадщиною та сучасним станом. Більшість досліджень спрямовані на розкриття історичних особливостей розвитку об'єктів та пов'язаних з ними подій. Натомість архітектурно-містобудівна складова розглянута узагальнено та невідома для суспільства. Якщо мова йде про частково збережені об'єкти, то про їх цінність, особливості об'ємно-просторової та планувальної структури часто маємо дуже скупі несистематизовані відомості. Проблемам охорони та збереження історичних міст приділено

значну увагу у статтях та монографіях українських та закордонних авторів: Бевза М. [2], Рибчинського О. [11], Вечерського В. [3], Тимофієнка В. [13], Куснежа К., Павловські К., Шмигіна Б. Дослідженням існуючого стану історичних архітектурних та містобудівних об'єктів України займались Вечерський В., Каплінська М. [5], Могитич І., Могитич Р., Кондель-Пермінова, Н. Олійник О. [7; 8], Ричков П., Прибега Л. [10], Сафонова Т., Тимофієнко В. [14], Жукова О., Івашко Ю. Оконченко О. Проблеми ідентифікації та інвентаризації об'єктів архітектурно-містобудівної спадщини розкриті у працях українських науковців Пламеницької О. [9], Кравцова С., Черкеса Б. [15], Стасюк О. [12] Методологічні проблеми збереження історичних міст України розкриті у працях Бевза М. В., Ричкова П., Могитича Р., Прибеги Л., Івашко Ю. [4], Смоленської С., Ясінського М., Біленкової С., Посацького Б., Петришин Г.

МЕТА

Дослідження полягає в актуалізації питання ідентифікації та ознакування втраченої та частково втраченої архітектурно-містобудівної спадщини у середовищі українських населених пунктів, що дасть можливість вирішення проблеми збереження унікального історико-архітектурного середовища, цінної історичної забудови, що знаходиться під загрозою знищення, та виховання шанобливого ставлення міської громади до історичної архітектури, цінних історичних містобудівних комплексів. Створення та влаштування інформаційних елементів ознакування для унікальних пам'яток архітектури та містобудування в структурі сучасного міста має зіграти роль першого кроку на шляху охорони та збереження цих об'єктів.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Поняття «ознакування» об'єктів архітектурно-містобудівної спадщини на даний час в Україні є малодослідженим і зустрічається в наукових працях в більшій мірі, як варіант ідентифікації та маркування окремих об'єктів конкретного дослідження. Термін «ознакування» не отримав до тепер в пам'яткоохоронному законодавстві належного визначення та обґрунтування, тому є потреба в спеціальному його дослідженні, аналізі світового і українського досвіду, систематизації наукових даних, виведенні і обґрунтуванні його, як наукового поняття з подальшим впровадженням терміну в пам'яткоохоронне законодавство з відповідними регламентами і правилами його використання.

Масив об'єктів архітектурно-містобудівної спадщини України має різні об'ємно-просторові, функціональні та ціннісні характеристики, різний ступінь збереженості, масштаб сприйняття. Частина об'єктів мають середовищну ідентифікацію, до них застосовані різні підходи до ревіталізації, музеєфікації, консервації, чи інших методів реставрації. Частина цінних історичних об'єктів потребують ґрунтового дослідження, типологічного аналізу та систематизації на предмет їх майбутнього ознакування.

Відсутність безпосередньо в середовищі легкодоступної достовірної інформації про об'єкти архітектурно-містобудівної спадщини, маркування зон охорони та історичних ареалів призводить до неконтрольованих руйнівних втручань в автентичну субстанцію цих пам'яток, тому є необхідність дослідження, аналізу та систематизації середовищ їх розташування на предмет виведення груп характеристик для майбутнього підбору способів та засобів ознакування.

Навколо об'єктів архітектурно-містобудівної спадщини сконцентрована увага різних інституцій, також ці об'єкти є умовною точкою перетину інтересів різних галузей науки та господарства, організацій різних форм власності та видів економічної діяльності, різних цільових груп користувачів. Відповідно, є необхідність здійснення широкого інтердисциплінарного дослідження, що дасть змогу надати рівноцінний доступ до науково обґрунтованої інформації та уникнути помилкових рішень не тільки фахівцями, які безпосередньо причетні до збереження та охорони об'єктів архітектурно-містобудівної спадщини, а й стейкхолдерами, причетними сторонами – власниками / користувачами об'єктів та територій, представниками бізнесу та влади.

Досвід застосування засобів та способів ознакування об'єктів архітектурно-містобудівної спадщини в Україні є фрагментарний і, в більшості випадків, носить характер калькування, або компіляції зі світового досвіду. Існує необхідність здійснення ґрунтового аналізу наявних та перспективних засобів та способів ознакування, запровадження їх типології за виявленими характеристиками.

Суб'єктами користування системами комплексного ознакування є абсолютно різні групи людей. Відповідно існують різні запити на об'єм та форму подачі інформації. Отже є необхідність проведення дослідження цільових груп, аналізу та систематизації їхніх потреб в інформуванні, а також особливостей сприйняття наукових даних.

На сьогодні в Україні відсутня методика підбору засобів та способів ознакування для комплексного і системного ознакування об'єктів архітектурно-містобудівної спадщини. Тому є необхідність розробки такої методики та програмних алгоритмів з врахуванням особливостей цих об'єктів, середовища їх розташування та потреб цільових груп користувачів.

Суттєво вплинути на описану ситуацію може розроблення і впровадження науково-обґрунтованої системи комплексної об'ємно-просторової середовищної ідентифікації об'єктів архітектурно-містобудівної спадщини історичних населених місць.

Пропонуємо впроваджувати в просторі українських історичних міст дворівневу **«Ідентифікацію об'єктів архітектурно-містобудівної спадщини»:**

I. Історично-часова ідентифікація:

- дані історичних досліджень;
- ідентифікація на картографічних та іконографічних даних досліджень;

II. Візуально-просторова та містобудівна ідентифікація:

- охоронне ознакування;
- інформаційно-середовищне ознакування.

Історично-часова ідентифікація.

1. Дані історичних досліджень:

- опрацювання наявних історичних описових джерел;
- вивчення літератури, яка стосується об'єкту;

2. Ідентифікація на картографічних та іконографічних даних досліджень:

- опрацювання наявних історичних карт, планів, рисунків;
- дослідження візуальної інформації дотичної до об'єкту.

Візуально-просторова та містобудівна ідентифікація

1. Охоронне ознакування:

- встановлення охоронних дощок та охоронних знаків згідно українських та світових пам'яткоохоронних норм;
- пам'яткоохоронне документування (створення бази даних об'єктів культурної спадщини, в т.ч. 3-d віртуальних інвентаризаційних даних);
- маркування безпосередньо в середовищі меж охоронних зон пам'яток та режимних зон із зазначенням інформації про відповідальність за їх порушення та рекомендацій, щодо їх дотримання. Зазначення вказаних меж також і у віртуальному, загальнодоступному середовищі. (Напр. на гуглкартах).

2. Інформаційно-середовищне ознакування:

Інвазивне ознакування:

- встановлення безпосередньо на об'єкті культурної спадщини, або в межах його охоронної зони ознакувальних засобів, які інформують, повідомляють, доповнюють, розкривають цінність об'єкта культурної спадщини в контексті сформованого середовища;

Неінвазивне:

- створення моделей доповненої та віртуальної реальності з відображенням, доповненням, розкриттям цінності об'єкта культурної спадщини як в контексті сформованого містобудівного/природного середовища, так і у віртуальному середовищі.

У залежності від ступеню збереженості споруд та комплексів, їх унікальності, охоронного статусу, відомостей про їх історичний розвиток та еволюційні зміни у їх структурі, місця розташування, можливими є різні варіанти комплексного ознакування та представлення її у сучасному середовищі населених пунктів.

ВИСНОВКИ

На даний час проблема відсутності ідентифікації та ознакування архітектурно-містобудівної спадщини України в сучасному міському середовищі відчувається у більшості історичних населених місць. Відсутність ознакування в сучасному середовищі міст прямо та опосередковано призводить до втрати ціннісних характеристик об'єктів архітектурно-містобудівної спадщини, до їх пошкодження або знищення. Наявне ознакування носить виключно охоронний, або частково інформаційний характер та не дає повного уявлення про об'єкти в сучасному середовищі історичних міст.

Проведення ідентифікації та ознакування об'єктів архітектурно-містобудівної спадщини України відіграє ключову роль у процесі їх охорони та збереження. Запропонований у дослідженні дворівневий підхід до представлення цінних історичних споруд та комплексів у середовищі міст, сіл та інших територій дасть можливість провести фахове дослідження та ідентифікувати документально невідомі об'єкти, розробити індивідуальне інформаційно-середовищне ознакування. Для багатьох об'єктів, цінність яких на даний час невідома суспільству, ознакування та ідентифікація їх у сучасному середовищі міст стане початком процесу їх охорони та запорукою збереження цієї спадщини для наступних поколінь. Також ознакування є надзвичайно важливим для об'єктів, які не мають

жодних охоронних статусів та перебувають у процесі дослідження та ідентифікації.

ЛІТЕРАТУРА

[1] Актуальні проблеми охорони та збереження пам'яток містобудування та архітектури. *Історико-культурна спадщина України: проблеми дослідження та збереження*. Київ, 1998. С. 308–319.

[2] Бевз М. Завдання збереження та регенерації цінних архітектурно-містобудівних комплексів історичних міст. *Проблеми розвитку міського середовища*. Вип. 5–6. Київ, 2011. С. 15–23

[3] Вечерський В. *Спадщина містобудування України: Теорія і практика історико-містобудівних пам'яток охоронних досліджень населених місць.* Науково-дослідний інститут теорії та історії архітектури й містобудування. Київ, 2003. 600 с.

[4] Івашко Ю. Застосування методу системно-структурного аналізу для оцінки стильових нашарувань об'єктів в історичному середовищі. *Методологія збереження і регенерації історичного міського середовища. Методи та критерії визначення меж зон охорони пам'яток культурної спадщини*. Збірник тез круглого столу. Київ, 2021. С. 10–11.

[5] Каплінська М. В. *Архітектурно-містобудівні принципи регенерації ринкових площ історичних міст Західного регіону України: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури*. Львів, 2015. 157 с.

[6] Кондель-Пермінова Н. Інтеграція пам'яток архітектурита містобудування у сучасний соціокультурний контекст. *Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини: зб. наук. пр. ІПСМ АМУ*. Вип. 5. Київ, 2008. С. 94–110.

[7] Олійник О., Чижевський О. Засади відновлення культурної спадщини в умовах повоєнної відбудови України. *Теорія та практика дизайну*. Вип. 31. 2024. С. 53–60.

[8] Олійник О. П. Концепція національної політики щодо культурної спадщини в Україні (Проект). *Архітектура і престиж*. Київ, 2014. 134 с.

[9] Пламеницька О. А. Автентичність і достовірність: концепт і проблема архітектурної реставрації, *Архітектурний вісник КНУБА*. Вип. 1. 2014. С. 83–92.

[10] Прибега Л. Охорона та реставрація архітектурно-містобудівної спадщини України: методологічний аспект. Київ: Мистецтво, 2009. 304 с.

[11] Рибчинський, О.В. Ринкові площі як головний публічний простір Галицького міста. *Містобудування та територіальне планування*, Вип. 33. КНУБА. Київ, 2009. С. 364–37.

[12] Стасюк О. До проблеми інвентаризації пам'яток архітектури. *Регіональні проблеми архітектури та містобудування*. № 2. Одеса, 2000. С. 143–151.

[13] Тимофієнко В. Місце пам'яток містобудування в системі культурної спадщини. *Пам'ятокзнавчі студії в Україні: Теорія і практика*. Київ, 2007. С. 283–312.

[14] Тимофієнко В. Охорона культурної спадщини та проблеми забудови центрів сучасних

міст. *Художня культура. Актуальні проблеми*. Вип. 1. Київ, 2004. С. 91–106.

[15] Черкес Б.С. Національна ідентичність в архітектурі міста. Львів, 2008. 268с.

[16] ICOMOS Tourism Handbook for World Heritage Site Managers. ICOMOS, 1993. 132 p.

[17] Łukomska Z., Lukomska H. Regeneration as a Method of Protection and Preservation of Architectural-Urban Heritage On the Example of Historical Seventeenth- and Eighteenth-Century Cities of Western Ukraine. *Wiadomości Konserwatorskie*. 2022(70), 2022, pp. 7–16.

[18] Motak M. Elementy nowatorskie i tradycyjne w kompozycjach urbanistycznej wybranych renesansowych założeń miejsko-rezydencjonalnych w Polsce. *Studia z historii architektury i urbanistyki*. Kraków, 1999. S. 196–215.

[19] Pawłowski K. Zasady ochrony, odbudowy i rewaloryzacji historycznych zespołów urbanistycznych. *Zabytki urbanistyki i architektury w Polsce. Odbudowa i konserwacja*, T. 1, Miasta historyczne. Warszawa, 1986. S. 48–92.

[20] Polak T. Oznakowanie zabytków architektury i budownictwa. *Ochrona Zabytków* 27/2 (105). 1974. S. 116–128.

REFERENCES

[1] Aktualni problemy okhorony ta zberezhenia pamiatok mistobuduvannia ta arkhitektury (1998). [Actual problems of protection and preservation of monuments of urban planning and architecture]. *Istoryko-kulturna spadshchyna Ukrainy: problemy doslidzhennia ta zberezhenia – Historical and cultural heritage of Ukraine: problems of research and preservation*, Kyiv, P. 308–319 [in Ukrainian].

[2] Bevz, M.V. (2011). Zавдання zberezhenia ta reheneratsii tsinnykh arkhitekturno-mistobudivnykh kompleksiv istorychnykh mist [The task of preservation and regeneration of valuable architectural and townbuilding complexes of historical cities]. *Problemy rozvytku miskoho seredovyscha – Problems of the development of the urban environment*. 5–6. P. 15–23 [in Ukrainian].

[3] Vecherskyi, V. (2003). Spadshchyna mistobuduvannia Ukrainy: Teoriia i praktyka istoryko-mistobudivnykh pamiatkookhoronnykh doslidzen naselenykh mist [The heritage of urban planning of Ukraine: Theory and practice of historical and urban planning preservation studies of inhabited places]. *Naukovo-doslidnyi instytut teorii ta istorii arkhitektury y mistobuduvannia – Scientific Research Institute of Theory and History of Architecture and Urban Planning*, Kyiv, 600 s. [in Ukrainian].

[4] Ivashko, Yu. (2021). Zastosuvannia metodu systemno-strukturnoho analizu dia otsinky stylovykh nasharuvan obektiv v istorychnomu seredovyschi [Application of the method of system-structural analysis for the assessment of stylistic layering of objects in the historical environment]. *Metodolohiia zberezhenia i reheneratsii istorychnoho miskoho seredovyscha. Metody ta kryterii vyznachennia mezh zon okhorony pamiatok kulturnoi spadshchyny. Zbirnyk tez kruhloho stolu – Methodology of preservation and regeneration of the historical urban environment. Methods and criteria*

for determining the boundaries of cultural heritage protection zones. *Collection of theses of the round table*, Kyiv. P. 10–11 [in Ukrainian].

[5] Kaplinska, M.V. (2015). Arkhitekturno-mistobudivni pryntsyipy reheneratsii rynkovykh ploshch istorychnykh mist Zakhidnoho rehionu Ukrainy [Architectural and urban planning principles of regeneration of market squares of historical cities of the Western region of Ukraine]. *Candidate's thesis*. Lviv, 157 p. [in Ukrainian].

[6] Kondel-Perminova, N. (2008). Intehratsiia pamiatok arkhitektury ta mistobuduvannia u suchasnyi sotsiokulturnyi kontekst [Integration of architectural monuments and urban planning in the modern socio-cultural context]. *Suchasni problemy doslidzhennia, restavratsii ta zberezhennia kulturnoi spadshchyny: zb. nauk. pr. IPSM AMU – Modern problems of research, restoration and preservation of cultural heritage: coll. of science pr. IPSM AMU*, Vol. 5, Kyiv, P. 94–110 [in Ukrainian].

[7] Oliinyk, O., & Chyzhevskiy, O. (2024). Zasady vidnovlennia kulturnoi spadshchyny v umovakh povoiennoi vidbudovy Ukrainy [The principles of restoration of cultural heritage in the conditions of post-war reconstruction of Ukraine]. *Teoriia ta praktyka dyzainu – Theory and practice of design*. Vol. 31. P. 53–60 [in Ukrainian].

[8] Oliinyk, O.P. (2014). Kontsepsiia natsionalnoi polityky shchodo kulturnoi spadshchyny v Ukraini (Proekt) [Concept of national policy regarding cultural heritage in Ukraine (Project)]. *Arkhytektura y prestyz – Architecture and prestige*. Kyiv. 134 p. [in Ukrainian].

[9] Plamenytska, O.A. (2014). Avtentychnist i dostovirnist: kontsept i problema arkhitekturnoi restavratsii [Authenticity and authenticity: the concept and problem of architectural restoration]. *Arkhitekturnyi visnyk – Architectural Bulletin*. KNUBA. Vol. 1. P. 83–92 [in Ukrainian].

[10] Prybieha, L. (2009). Okhorona ta restavratsiia arkhitekturno-mistobudivnoi spadshchyny Ukrainy: metodolohichni aspekt [Okhoron and restoration of the architectural and urban heritage of Ukraine: methodological aspect]. *Mystetstvo – Art*, Kyiv. 304 p. [in Ukrainian].

[11] Rybchynskiy, O.V. (2009). Rynkovi ploshchi yak holovnyi publichnyi prostir Halytskoho mista [Market squares as the main public space of the Galician city].

Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia – Urban planning and territorial planning. Vol. 33, KNUBA, Kyiv. P. 364–37 [in Ukrainian].

[12] Stasiuk, O. (2000). Do problemy inventaryzatsii pamiatok arkhitektury [To the problem of inventorying architectural monuments]. *Regional problems of architecture and urban planning – Regional problems of architecture and urban planning, №2*, Odesa. P. 143–151 [in Ukrainian].

[13] Tymofiienko, V. (2007). Mistse pamiatok mistobuduvannia v systemi kulturnoi spadshchyny [The place of urban planning monuments in the system of cultural heritage]. *Pamiatkoznavchi studii v Ukraini: Teoriia i praktyka – Monument studies in Ukraine: Theory and practice*. Kyiv. P. 283–312 [in Ukrainian].

[14] Tymofiienko, V. (2004). Okhorona kulturnoi spadshchyny ta problemy zabudovy tsentriv suchasnykh mist [Protection of cultural heritage and problems of building the centers of modern cities]. *Khudozhnia kultura. Aktualni problem – Art culture. Actual problems*. Vol. 1, Kyiv. P. 91–106 [in Ukrainian].

[15] Cherkes, B.S. (2008). *Natsionalna identychnist v arkhitekturi mista [National identity in city architecture]*. Lviv. 268 p. [in Ukrainian].

[16] ICOMOS Tourism Handbook for World Heritage Site Managers, 1993. ICOMOS, 132 p. [in English].

[17] Łukomska, Z., & Lukomska, H. (2002). Regeneration as a Method of Protection and Preservation of Architectural-Urban Heritage On the Example of Historical Seventeenth- and Eighteenth-Century Cities of Western Ukraine. *Wiadomosci Konserwatorskie*, 2022(70), pp. 7–16 [in English].

[18] Motak, M. (1999). Elementy nowatorskie i tradycyjne w kompozycji urbanistycznej wybranych renesansowych założeń miejsko-rezydencjonalnych w Polsce, *Studia z historii architektury i urbanistyki*, Kraków. S. 196–215 [in Polish].

[19] Pawłowski, K. (1986). Zasady ochrony, odbudowy i rewaloryzacji historycznych zespołów urbanistycznych, *Zabytki urbanistyki i architektury w Polsce. Odbudowa i konserwacja*, T. 1, Miasta historyczne, Pod red. W. Kalinowskiego, Arkady, Warszawa. S. 48–92 [in Polish].

[20] Polak, T. (1974). Oznakowanie zabytków architektury i budownictwa. *Ochrona Zabytków* 27/2 (105). S. 116–128 [in Polish].

ABSTRACT

Gaidar V., Lukomska Z. Problems of identification and marking of architectural and urban planning heritage in the modern urban environment.

The article examines the problem of identification and identification of objects of the architectural and urban planning heritage of Ukraine in the modern environment. At present, a significant part of valuable historical architectural objects and town-planning complexes, which are a valuable and unique property of the entire nation, are unknown to society, not researched, their state of preservation is critical or they are only partially preserved. Most often, in the environment of historical settlements, there is no easily accessible and reliable information about objects of architectural and urban planning heritage, marking of protection zones and

historical areas. The possibility of spatio-temporal environmental identification of partially preserved objects independently, without outside help, is practically impossible. Therefore, it is necessary to carry out measures for the preservation and protection of valuable historical architectural and town-planning complexes, as well as their familiarization with the help of a set of measures. The concept of «marking» of objects of architectural and urban heritage is currently poorly researched in Ukraine, the term «marking» has not yet received a proper definition and justification in the monument protection legislation, therefore there is a need for a special study of it and the development of methods for selecting means and methods of comprehensive identification of monuments of architecture and urban planning.

In the study, we propose to introduce two-level «Identification of objects of architectural and urban planning heritage» in the space of Ukrainian historical cities: Historical-temporal identification, Visual-spatial and urban planning identification. We have proposed the holding

security identification, informational and environmental identification based on preliminary identification on the basis of historical descriptive, cartographic, iconographic, etc. of research

Goal. The purpose of the article is to determine the actual issue of identification and recognition of the lost and partially lost architectural and urban heritage in the environment of Ukrainian settlements.

Methodology. The research uses general scientific methods inherent in historical-architectural research of valuable historical architecture, historical cities: analysis of literary and archival sources, in-kind research and recording, analysis of historical cartographic and iconographic materials. A comparative-historical approach, the principle of objectivity and systematicity, as well as an interdisciplinary approach due to the complex nature of the work are also used.

The results. We proposed to introduce a two-level «Identification of objects of architectural and urban planning heritage» in the space of Ukrainian historical cities, which includes historical-temporal identification, visual-spatial and urban planning identification.

Scientific novelty. The problem of presenting the value of partially lost monuments of architecture and urban planning in Ukrainian cities, villages and other spaces is revealed. For the first time, the concept of «marking», the means and methods of identification of objects of architectural and urban planning heritage are considered, a two-stage approach to the identification of objects of architectural and urban planning heritage with reference to their individual types of value, environmental and other characteristics are proposed. The use of non-invasive and virtual identification is proposed to reveal the value and present partially lost monuments of architecture and urban planning in the space of settlements.

Keywords: identification, marking, architectural heritage, urban planning heritage, preservation, protection.

AUTHOR'S NOTE:

Gaidar Volodymyr, Postgraduate student, Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine, e-mail: gvgart@gmail.com, orcid: 0000-0002-1652-8104.

Lukomska Zoriana, Doctor of Architecture, Professor, Professor at the Department of Architecture and Urban Planning, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ivano-Frankivsk, Ukraine, e-mail: sorianalukomska@gmail.com, orcid: 0000-0002-8769-1830.

Стаття подана до редакції 03.04.2024 р.